

The paper shows that humanitarian thinking acts as the prerequisite for cognition as internal (mental) personal condition, and as the prerequisite for analyzing of certain forms of activity in which vital activity and creativity appears. Their investigation is the humanitarian cognition, which is possible in the form of understanding as a result of reflection. The study analyzes dependence of humanitarian cognition from the settings of that, who perceives. The article reveals the value of consistency of humanitarian thinking of Weber's concept of rational (purpose-rational) for which a clear separation of concepts of «purpose» and «value» is inherent. We emphasize that the unity of cognition and thinking is provided by cultural and historical background of spiritual and practical progress. Therefore, it is necessary to distinguish between two related aspects of humanitarian thought: on the one hand, this is work with texts, their understanding, new interpretation of them, their positioning in the field of other expressions about analyzed texts. On the other hand, this is the analysis of the phenomenon (personality, culture), which is expressed in these texts, exists in them and through them.

The research states that thinking during the process of human cognition is as strict as in the case of natural sciences, because it clearly defines purpose and objectives of the activity. The undeniable feature of humanitarian thinking is that it unfolds itself as the definition of strange, different, unusual vision of reality and at the same time as clarification in this concern of its own ideas and existences. That is not just a dialogue in which everyone stays with his opinion and position, but such a kind of a situation and a reality that build themselves up in which humanitarian, as well as the person he wants to understand, so to say become born again. Therefore, in each of these characteristics humanitarian thinking can not be built without serious methodological structuring of it by main components – spirit and soul.

Keywords: rational, humanitarian thinking, humanitarian cognition, spirit, science, value, understanding.

УДК 177.72: 316.42

Бігун Р. В.,

аспірант, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, Україна)

E-mail: bigunroman19@gmail.com

ГЕНЕЗИС КАТЕГОРІЇ МИЛОСЕРДЯ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Анотація. Розглядається дискусійна в сучасному гуманітарному знанні проблема витоків милосердного ставлення до інших людей, аналізується система еволюційних (природних) і соціокультурних передумов формування милосердя як морального принципу, що визначає нормативно-ціннісну аксіоматику моральної свідомості.

Ключові слова: милосердя, альтруїзм, інстинкт, людяність, взаємодопомога.

Постановка проблеми. Милосердя – моральна категорія і гуманістична традиція, що виникла в процесі формування людського суспільства і становлення основних соціальних інститутів. Великий історико-етнографічний матеріал досліджень традиційних культур свідчить, що вже на стадіях архаїчного суспільства склалися і сформулювалися різні принципи взаємодопомоги, що вплинули на розвиток людського співіснування. З виникненням національних і світових релігій милосердя як моральна норма органічно увійшла в освячені божественним авторитетом етичні системи.

Уже Ч. Дарвін відзначав, що людина зберегла з віддалених часів певну любов і співчуття до своїх родичів. Саме «любов» і «співчуття» є ціннісним ядром категорії милосердя, що визначає жалісливе, доброзичливе, дбайливе ставлення до іншої людини.

Аналіз досліджень. Тема становлення категорії милосердя у науковому просторі розглянута досі надто мало. В контексті еволюційного підходу найсуттєвіший внесок у розуміння категорії милосердя зробив Чарльз Дарвін. Зокрема, у праці «Походження людини та статевий відбір» він акцентував увагу саме на природно-

му походженні категорії милосердя.

Варто згадати про сучасну наукову концепцію категорії милосердя, зокрема у працях Р. Апресяна, Ф. Гайєка, А. Гусейнова, П. Кропоткіна, В. Малахова, В. Шадрикова та ін. Проте у дослідників нема єдності в поглядах на процес походження і виникнення милосердя, кожен пропонує свій підхід до аналізу зазначеної категорії, тому їхні теорії є досить неоднозначними, містять подекуди взаємно протилежні висновки. Отже, питання генезису категорії милосердя потребує глибшого й системнішого дослідження.

Мета дослідження полягає в комплексному вивченні проблеми витоків милосердного ставлення до інших людей, а також аналізі системи еволюційних (природних) і соціокультурних передумов формування милосердя як морального принципу.

Виклад основного матеріалу.

Як основоположник еволюційного підходу, Ч. Дарвін вважав, що милосердя і співчуття є результатами еволюційних процесів. З розвитком еволюційної теорії термін «милосердя» виявився джерелом багатьох розбіжностей. Існує уявлення, що природний і статевий відбори можуть призводити до афективного стану, який сприяє формуванню бажання надавати допомогу іншим. На противагу цьому Дарвін розглядав прояв співчуття як найбільш розвинений людський інстинкт. У праці «Походження людини та статевий відбір» Дарвін стверджував, що «співчуття посилюється шляхом природного відбору; спільноти, в яких існує найбільша кількість співпереживаючих членів, будуть процвітати краще і сприяти появі на світ більшого потомства» [1, с. 130]. Важливість дослідження біологічних підстав милосердя полягає в тому, що людська здатність співчувати важлива не тільки як підстава комусь допомогти, вона також є основою єдності, способом визнання іншого як вищої цінності. Відчуваючи милосердя, людина думає не стільки про себе, скільки про тих, хто страждає. Істинне милосердя виникає цілком природно, змушує нас допомагати людині заради неї самої. Таким чином, згідно з уявленнями філософів – прихильників еволюційної теорії і психологів, милосердя може бути важливим елементом, що відповідає за збереження всього генофонду. На їхню думку, саме милосердя змушує нас поводитися так, щоб створювати максимально сприятливі умови для виживання. З позиції прихильників еволюційного підходу все людство завдячує стародавнім людям своєю схильністю до милосердної поведінки і забезпечить її передачу прийдешнім поколінням. Однак якщо дійсно існує боротьба за існування, то постає питання: звідки береться альтруїзм щодо незнайомих людей? Відповідь на це питання дав сам Дарвін, який вважав, що милосердні особистості виживають успішніше, ніж немилосердні.

Спроби визначення витоків милосердного ставлення до інших приводять нас до проблеми народження «людяності» як такої, яку слідом за російським дослідником В. Д. Шадриковим ми розуміємо як комплекс якостей людини, що визначають її ставлення до інших людей, і в діях і у вчинках, які характеризуються з позицій добра і зла [10, с. 59].

Автори різних концепцій прагнуть визначити ту межу, яка відділяє природну істоту, котра виникла в результаті біологічної еволюції, від «людини в повному розумінні цього слова».

Досягнення біології (етології, генетики, соціобіології) кінця ХХ століття досить переконливо демонструють, що деякі форми поведінки людини, в тому числі такі «зародки» людських типів поведінки як, з одного боку, егоїзм і прагнення до самозбереження, а з іншого – альтруїзм і прагнення до солідарності та об'єднання, генетично детерміновані. Про те, що людська мораль народжувалася в світі тварин, свідчать чимало спільних для людей і тварин програм поведінки. Дійсно, у людини, як і у тварин, існують вроджені форми поведінки, які характеризуються рядом рис: спонтанність, гальмування інстинкту діє тільки стосовно

«своїх», інстинкти передаються у спадок цілими «блоками» [4, с. 223]. У цьому ключі досить логічним виглядає теза К. Лоренца про мораль як «компенсаційний механізм, який пристосовує наше інстинктивне успадкування до культурного життя і утворює з ним функціонально єдину систему» [7, с. 219].

Представники етології виділяють чотири типи інстинктів, характерних як для тварин, так і для людини: статевий, голод, агресія і страх. Інстинктам відповідають основні типи поведінки: розмноження, харчування, прагнення до влади і самозбереження. Справжнім «основним» інстинктом, на думку К. Лоренца, є інстинкт агресії, який не тільки покликаний відокремити даний вид від інших конкуруючих видів, а й служить важливим інструментом у внутрішньовидовій конкуренції [8, с. 67]. Не випадково з часів Аристотеля, а пізніше у християнстві «дно душі» розуміли як тваринність, злу природу людини. При цьому К. Лоренц відзначав: на внутрішньовидовому рівні боротьба між особинами відбувається за визначеними правилами, що захищає особин певного виду від убивства. Таким чином, хоча сам інстинкт зберігається незмінним, для внутрішньовидового захисту природа створила особливий механізм – гальмування інстинкту, який проявляється в ритуалізації поведінки.

Однак у зв'язку з цим виникає питання про те, як у процесі еволюції живого не тільки виникла здатність уникати конфліктів, а й більш того – появилася здатність милосердного ставлення до іншого.

Перші спроби пояснити моральні цінності, виводячи їх підґрунтя із законів природи, були здійснені англійським філософом Г. Спенсером. Він визнав фундаментальне значення альтруїзму, який проявляється у вчинках і діях задля існування природи. На його думку, самопожертва є таким самим первинним фактом природи, як і самозбереження.

На наявність еволюційних передумов етично забарвленої поведінки людей, у тому числі співчутливої підтримки, звернув увагу П. О. Кропоткін. Він розширив уявлення Ч. Дарвіна і Г. Спенсера, сформулювавши «біосоціологічний закон взаємної допомоги». Взаємодопомога, як інстинкт товарищескості виникла, на його думку, природним шляхом з досвіду життя суспільних тварин і людини. Цей інстинкт не скасовує закону боротьби за існування, але дозволяє зрозуміти його в більш широкому і глибокому розумінні. Не заперечуючи міжвидової боротьби, інстинкт допомагає тваринам всередині виду досягати більш відчутних результатів у розвитку, використовуючи взаємну підтримку в боротьбі з несприятливими обставинами життя і зовнішніми ворогами. Одночасно, вважав П. О. Кропоткін, взаємодопомога сприяла пом'якшенню внутрішньовидової боротьби, виробленню звичок, звичаїв і традицій, які дозволяли – особливо людині – створювати різні форми співіснування. Саме принцип товарищескості (або «закон взаємодопомоги»), який виник у ході еволюції природи, став основою таких проявів моральності як почуття обов'язку, співчуття, повага до одноплемінників і самопожертва [6, с. 278].

Подібну думку поділяють представники соціальної концепції, які стверджують, що милосердя виникло одночасно з народженням людського суспільства – з родоплемінних відносин, коли людина, підкоряючись законам видового співтовариства, змушена була піклуватися про ближніх. «Того, хто впав, – підними», «замерзлого – відігрій», «голодного – нагодуй», «слабкого – захисти» – ось прості моральні закони милосердя. Таким чином, милосердя як загальнолюдський феномен зароджується на ранніх стадіях розвитку людського суспільства з почуття взаємодопомоги.

Ідея про існування «протоетичних» емоцій, включаючи співчуття, знаходить своє відображення у працях В. П. Ефроїмсона. На думку дослідника, специфіка еволюційного розвитку людства така, що природний відбір був значною мірою спрямований на розвиток біологічних основ самовідданості, альтруїзму,

колективізму та жертвовності. Частково інстинктивні підстави такої поведінкової практики обумовлені тривалим періодом безпорадності немовлят і дітей. Безперервна охорона, часте годування безпорадних дітей та вагітних, чисельність яких становила, ймовірно, не менше третини спільноти, могли здійснюватися тільки всією спільнотою, скутою в своїх можливостях швидкого пересування через таку велику масу дітей, які потребували охорони та їжі. Група, згряя, рід, що не володіли біологічними основами потужних інстинктів і екстраполяційних рефлексів колективного захисту потомства і групи, на думку В. П. Ефроїмсона, прирікали себе на загибель особливою формою природного добору – груповим природним відбором [11, с. 18]. Тим часом роди і племена людей могли якийсь час обходитися без будь-яких колективістських і альтруїстичних інстинктів. Однак такий стан міг тривати лише обмежений час, оскільки поступово накопичувалися проблеми з вихованням потомства (позаяк не здійснювався відповідний за ним догляд) і, як результат, втрачалась можливість передачі генів. Отже, такі типи племен і родів поступово ставали вимираючими тупиками розвитку (за рахунок малої чисельності дитинчат, що вижили). Дитинчата лише тих родів і племен, які мали досить розвинені інстинкти та емоції, спрямовані не тільки на особистий захист, а й на захист потомства, на захист колективу загалом, на захист блискавичний та інстинктивний, напівсвідомий і свідомий, мали шанси вижити. Роди і племена людини могли не конкурувати один з одним, проте все одно природа безжально винищувала тих, хто недостатньо дбав про дітей. На думку В. П. Ефроїмсона, якщо припустити, що еволюція йшла в напрямку збільшення великих півкуль, то це могло відбуватися лише за умови довготривалого захисту безпорадного потомства, оскільки при цьому неминуче збільшувалися розміри резервуарів пам'яті – матеріальні основи безумовних, умовних і екстраполяційних рефлексів, створювалися складні механізми мислення, і в підсумку вдосконалювалася система інстинктів і емоцій, на яку спирається альтруїзм [11, с. 18].

Така «біологічна недостатність» (умовно кажучи, фізична незрілість) людини чималою мірою визначає початкову «відкритість світу», що виразилася у спілкуванні, взаємодії, здатності вступати у стосунки з іншими, перш за все дорослими, особинами свого виду. Австро-американський дослідник Ф. А. Гайек, поділяючи ідею про існування інстинктивної етики, або генетично успадкованих інстинктів (етики солідарності й альтруїзму) [9, с. 141], звертає увагу на «взькообмежену» взаємодію одноплемінників, які добре знали один одного і довіряли один одному, тобто не поширювалися на чужих. «Ці первісні люди, – пише Ф. А. Гайек, – керувалися конкретними, однаково зрозумілими цілями і виходили з однакового сприйняття небезпек і можливостей місця їх існування (в основному укриттів і джерел прожитку). Вони могли не тільки чути свого глашатая, а й бачити його» [9, с. 24-25]. Члени таких малих груп могли вести тільки колективний спосіб життя: залишившись на самоті, людина незабаром гинула. Тому, спростовуючи тезу Т. Гоббса про первісний індивідуалізм, Ф. А. Гайек стверджує, що «дикун» згідно зі своїми інстинктами був колективістом, тож стану «війни всіх проти всіх» не було ніколи [9, с. 25].

Зауважимо також, що безпорадність немовляти, необхідність тримати його на руках сковувала свободу жінки, ставила її в більшу залежність від чоловіків, які займалися полюванням, годували сім'ю. В результаті жінка стала берегинею вогнища, доповнюючи цю функцію збиранням горіхів, фруктів, коріння й ін. І. Бахофен розглядає материнство як вихідну умову для розвитку доброчесності, принципів любові, єднання і миру, що і стає, на його думку, основою «ідеї загального братерства» [3]. Таким чином, біологічна безпорадність дитини відіграла надзвичайно важливу роль в культурній еволюції людини, ставши одним з вирішальних чинників виникнення соціальної організації життя людини. Ця об'єктивна «взаємопов'язаність» з іншими людьми, врешті-решт, і є, за словами М. С. Кага-

на, «пусковими пружинами» для таких дій, які організують єдині матеріально-практичні, практично-духовні і чисто духовні дії людей [5, с. 146].

Визнання деяких природних передумов милосердного ставлення до інших не означає визнання тільки біологічних трактувань їх коренів. Зауважимо, що на базі інстинктів можна будувати адаптивну поведінку в досить стабільному середовищі. Більш тонке пристосування здійснюється за рахунок надбаних форм поведінки, заснованих на позагенетичних потребах. Отже, виникнувши на біологічно спадковій основі, ця природна сутність людини проявляється в якісно іншій галузі – соціальній.

У тих тварин, які ведуть колективне життя, самі форми колективності є біологічними за змістом і способом трансляції: поведінка особини стосовно інших членів зграї, стада, сім'ї управляється успадкованим нею інстинктом і тому стабільна як у нескінченній низки поколінь, так і протягом усього життєвого шляху індивіда. Людський же рід опинився в такій ситуації, коли умовою виживання стала необхідність постійної зміни – і в житті індивідів, і в розвитку виду – способів поведінки, форм діяльності, установок психіки.

У процесі оволодіння навичками виживання люди у своїх спільних мисливських, військових, ремісничих діях навчалися розрізняти Суб'єктність Іншого – побратима, співробітника, родича, а також, що було більш важливо, «супер-суб'єкта» – доброго і злого духа, божества. Такого розчленування не знає поведінка тварини в силу інстинктивності скоєних нею дій. Людина ж виявляється спочатку в ситуації позайнстинктивної поведінки, яка передбачає необхідність визначення своєї тактики щодо рослини, тварини і т.д., усвідомлення мети, засобів і способів дії. А це вимагає виокремлення себе як діяча, який володіє правом та свободою вибору дії і предмета, на який ця дія спрямована. Оскільки діяльність людини відбувається не на самоті, а так чи інакше поєднується з діями партнерів, соратників та ін., відповідно слід відрізнити їх як таких самих вільних у своєму виборі активних істот. Не випадково ще однією сутнісною потребою людини є потреба в іншій людині як у співучаснику свого існування.

Однією з перших культурних форм, в якій знаходить своєрідне відображення милосердне ставлення до іншого, постає таке явище як «дарування», «віддання», «частування». На перший погляд це явище виглядає «протиприродним», оскільки мова йде про товариства, які перебували в умовах потреби (продовольчої, виробничої та ін.), а в таких умовах першосигнальні подразники вимагають спожити «відсутнє» самому.

У цих найдавніших доцивілізаційних відносинах церемоніального обміну дарами знаходить свою основу принцип подяки як вияв у відповідних діях почуття схвалення, поваги і любові до іншої людини за надане нею благодіяння. Звичай дарування, віддання, частування відбивали і функціональні, практично корисні взаємини за логікою: «як я – тобі, так і ти – мені», або «я – тобі, щоб ти – мені» [2, с. 75]. У зв'язку з цим вони можуть бути розглянуті як регулятори, або «обмежувачі» альтруїзму. Інакше не обмежений нічим альтруїзм міг породити і необмежений егоїзм у формі експлуатації альтруїстів. Як іронічно зауважує В. П. Ефроїмсон, «найпорядніші племена і народності ... атипові і живуть на «краях Ойкумени» в найважчих умовах Арктики і Антарктики, в жарких пустелях тому, що їх витіснили з більш сприятливих зон проживання племена з помірно або більшою агресивністю» [11, с. 56]. У контексті нашого аналізу особливо важливий акцент робиться на взаємності альтруїзму, або його оборотності. Як вихідну модель для розвитку взаємного альтруїзму у людини і її предків, за припущенням В. П. Ефроїмсона, потрібно розглянути ситуацію, при якій небезпечно для альтруїста втручання дуже підвищує шанси на спасіння того, хто гине. Узяття абстрактно, така акція альтруїста повинна знижувати його особисті шанси на виживання. Але якщо врятований, на думку В. П. Ефроїмсона, в свою чергу згодом

ризикне життям, рятуючи рятівника, який потрапив у біду, то така система буде підхоплюватися відбором, а не усуватися ним. У розвитку системи взаємної самопожертви важливу роль могли відігравати допомога при небезпеці з боку ворогів, допомога хворим і пораненим, поділ їжі, обмін навичками. Все це часто мало вирішальне значення для того, хто прагнув спасіння, тоді як альтруїст особливо не ризикував і чимось значимим не жертвував [11, с. 55].

Тому найважливішим етапом культурної еволюції, що символізує народження «людяності», стає здатність людини здійснювати вчинки, які особисто їй у даний момент не вигідні і навіть небезпечні, але приносять користь іншим людям і згодом створюють ситуацію «оборотності» добра (коли добро для іншого може обернутися добром для себе).

Природний відбір форм поведінки, що сприяє виживанню, поступово закріплює добродійні вчинки у звичаях (для архаїчного суспільства це сукупність заборон), тобто різні види діяльності і поведінки, властиві індивіду, стають формами поведінки для всіх. За допомогою табу архаїчне суспільство своєрідним чином проводить межу між «своїм» і «чужим», між силами, з якими людині можна контактувати, і тими, що становлять для неї загрозу. У психіці індивідів табу існували і виникали як тверді опори, як стереотипи. Вони мотивували індивідуальні вчинки, але діяли як «незламна» соціальна форма.

На стадіях пізньородового і ранньоісторичного суспільства пріоритетним нормативним правилом стає таліон («око за око, зуб за зуб») як особливо важливий механізм обмеження особистої сваволі. У стосунках з чужими таліон був покликаний відновлювати рівність, а також оберігати і позитивні відносини співпраці (партнерства), союзництва, гостинності тощо. Відповідно таліон передбачав не тільки караючу дію, а й дію позитивного спрямування, як, наприклад, у випадку із вдячністю. Причому суттєва особливість таліону полягає в його «реактивному» характері, оскільки вказує на необхідність конкретних дій у відповідь на конкретні дії. У зв'язку з цим таліон є історично першою формою справедливості, в якій приховано міститься ідея «передмилосердного» ставлення до іншого.

Вже в епоху античності починають формуватися і отримувати концептуальне обґрунтування моральні норми не тільки реактивної – справедливої дії (відповідь на добро чи зло), а й ініціативної, або «випереджаючої» дії. До такого типу належить, зокрема, діяльність з надання реальної допомоги, заснована на особливих афективних станах, таких як любов, співчуття та співстраждання.

Можливість ініціативних милосердних дій стосовно інших людей, заснованих на особливій гармонії почуттів, відображена у Старому Завіті. Давньоєврейське слово «hesed», тобто «любляча доброта» (слово «hesed» співвідноситься з грец. «Eleos»), виражає не тільки принцип ставлення Бога до людей, а й особливу силу Його любові, очікування довірливості та вірності людей стосовно одне одного. У грецькому тексті Нового Завіту милосердя передається здебільшого словом «агаре» – одним із чотирьох грецьких слів, що означали любов; у християнстві «агаре» набуває строго специфічного сенсу милосердної любові. Християнське вчення зводить милосердя до універсальної вимоги, заснованої на розумінні спільності людей в любові, і ця любов до всіх і навіть ширше (у тому числі до природи) наділена відчуттям цінності буття.

Християнське вчення зводить милосердя в ранг граничної нормативної підстави. Тут милосердя – універсальна вимога, заснована на розумінні спільності людей в любові, і вона навіть ширша (в тому числі і до середовища проживання), наділена відчуттям цінності буття.

Інстинктивна взаємодопомога, турбота про іншу людину спочатку і структурно, і функціонально пронизувала всі сторони життя людини архаїчного суспільства. Безсумнівно, що нарощування логічних операцій мислення (раціоналізація) і порушення колективного архетипу привели до змін поведінки людини як виду. По-

силення аналітичної спрямованості в процесі еволюції послаблювало відчуття єдності, солідарності, взаємозв'язку всередині архаїчного суспільства і його груп. Від інстинктивної взаємодії в боротьбі за виживання людина переходить до свідомої взаємодії і допомоги іншому на основі співчуття, співпереживання (емпатії).

Вектор розвитку ідеї милосердя як морального принципу може бути представлений таким чином: від спонтанного (інстинктивного) прояву взаємодопомоги «близьким» як одного з механізмів виживання до свідомого прояву «любові-дару», призначеного для всіх як умови людського співіснування. Отже, в процесі культурної еволюції милосердя стає визначальною моральною ідеєю в нормативно-ціннісній аксіоматиці моральної свідомості як такої, де будь-яка людина має непересічну цінність, є об'єктом поваги і турботи.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Darwin C. The descent of man, and selection in relation to sex / C. Darwin. – London, England: Penguin Books. (Original work published 1871), 2004 – 864 p.
2. Апресян Р. Г. Талион и золотое правило: критический анализ сопряженных контекстов / Р. Г. Апресян // Вопросы философии. – 2001. – № 3. – С. 72–84.
3. Бахофен И. Я. Материнское право / И. Я. Бахофен // Классики мирового религиоведения. – М.: Канон, 1996. – С. 216-267.
4. Горелов А. А. Этика: учебное пособие / А. А. Горелов, Т. А. Горелова. – М.: Флинта, 2006. – 416 с.
5. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1996. – 416 с.
6. Кропоткин П. П. Этика: [избранные труды] / П. П. Кропоткин. – М.: Изд-во политической лит-ры, 1991. – 496 с.
7. Лоренц К. Обратная сторона зеркала: пер. с нем. / К. Лоренц. – М.: Республика, 1998. – 393 с.
8. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»): пер. с нем. / К. Лоренц. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 272 с.
9. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма: пер. с англ. / Ф. А. Хайек. – М.: Изд во «Новости» [при участии изд ва «Catallaxy»], 1992. – 304 с.
10. Шадриков В. Д. Происхождение человечности: [учебное пособие для студентов высших учебных заведений] / В. Д. Шадриков. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. – 200 с.
11. Эфроимсон В. П. Генетика этики и эстетики / В. П. Эфроимсон. – СПб.: Талисман, 1995. – 288 с.

REFERENCES:

1. Darwin C. The descent of man, and selection in relation to sex. – London, England: Penguin Books. (Original work published 1871), 2004. – 864 P.
2. Apresyan R. G. Talion i zolotoe pravilo: kriticheskiy analiz sopryazhennykh kontekstov [Talion and the Golden Rule: a critical analysis of the conjugate contexts] // Voprosy filosofii. – 2001. – № 3. – S. 72–84.
3. Bakhofen I. Ya. Materinskoe pravo [Mother's rights] // Klassiki mirovogo religiovedeniya. – M.: Kanon, 1996. – S. 216-267.
4. Gorelov A. A., Gorelova T. A. Etika: uchebnoe posobie [Ethics: Textbook]. – M.: Flinta, 2006. – 416 с.
5. Kagan M. S. Filosofiya kul'tury [Philosophy of Culture]. – SPb.: TOO TK «Petropolis», 1996. – 416 с.
6. Kropotkin P. P. Etika: [izbrannye trudy] [Ethics: [Selected Works]]. – M.: Izd-vo politicheskoy lit-ry, 1991. – 496 s.
7. Lorents K. Oborotnaya storona zerkala: per. s nem. [Backside mirror]. – M.: Respublika, 1998. – 393 с.
8. Lorents K. Agressiya (tak nazyvaemoe «zlo»): per. s nem. [Aggression (so-called «evil»)]. – M.: Izdatel'skaya gruppa «Progress», «Univers», 1994. – 272 s.
9. Khayek F. A. Pagubnaya samonadeyannost'. Oshibki sotsializma: per. s angl. [Pernicious conceit. Errors of Socialism]. – M.: Izd vo «Novosti» [pri uchastii izd va «Catallaxy»], 1992. – 304 с.

10. Shadrikov V. D. Proiskhozhdenie chelovechnosti: [uchebnoe posobie dlya studentov vysshikh uchebnykh zavedeniy] [The origin of humanity: [textbook for university students]]. – М.: Izdatel'skaya korporatsiya «Logos», 1999. – 200 с.

11. Efroimson V. P. Genetika etiki i estetiki [Genetics of ethics and aesthetics]. – SPb.: Talisman, 1995. – 288 с.

Бигун Р. В., аспирант, ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника» (Ивано-Франковск, Украина) E-mail: bigunroman19@gmail.com

Генезис категории милосердия в контексте эволюционного подхода.

Аннотация. Рассматривается дискуссионная в современном гуманитарном знании проблема истоков милосердного отношения к другим людям, анализируется система эволюционных (естественных) и социокультурных предпосылок формирования милосердия как нравственного принципа, определяющего нормативно ценностную аксиоматику морально-го сознания.

Ключевые слова: милосердие, альтруизм, инстинкт, человечность, взаимопомощь.

Bihun R. V., postgraduate student, Carpathian National University Vasyl Stefanik (Ivano-Frankivsk, Ukraine) E-mail: bigunroman19@gmail.com

Genesis category of mercy in the context of evolutionary approach.

Abstract. The present article is pointed at the open for the contemporary humanitarian knowledge question of the charitable relation to others background. The system of evolution (natural) and socio cultural prerequisites for charity formation as a moral principle for normative value axiomatic of moral consciousness is under analysis.

Keywords: charity, altruism, instinct, humanity, mutual aid.

УДК 316.012

Бродецкая Ю. Ю.

кандидат социологических наук,
докторант кафедры философии ДНУ имени Олеса Гончара
(Днепропетровск, Украина), E-mail: brodezkaja_yulij@mail.ru

**АРХИТЕКТОНИКА СОЦИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ:
КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВАНИЯ COMMUNITAS**

Аннотация. Анализ статьи акцентирован на исследовании феномена социальной целостности и тех условиях, факторах, которые участвуют в его формировании. Речь идет о социокультурных факторах, задающих контекст реализации целостности индивидуального и социального порядков. В этой связи, автор фокусирует внимание на трансформации экзистенциальных аспектов феномена культуры в условиях становления современного общества и тех проблемах, которые влияют на решение проблемы социального единения. Последние, как показывает исследование, являются следствием искажения роли культурной традиции в жизни человека, смещения авторитета культуры на влияние цивилизации. В свою очередь, данная ситуация формирует культ желания, ориентирующего человека на удовлетворение материальных благ, искажающего экзистенцию со-бытийности. В связи с этим, автор обращается к анализу генезиса культурной традиции, условий трансформации ее оснований, как фундаментального основания конструирования социального единства.

Фокус анализа сосредоточен на условиях и специфике конструирования социальной целостности, в качестве которых выступает цельное знание, трансформированное в феномене духовной культуры – пайдейи. Данное исследование является исходным теоретическим шагом в формировании комплексной методологии анализа проблематики социальной целостности.

Ключевые слова: культура, социальная целостность, опыт коммунитас, цельные знания, пайдейя.

Постановка проблемы. Локус современного социально-философского дискурса все более настойчиво концентрирует свой потенциал на проблеме